

University of Groningen

Aging in multilingual Netherlands

Pot, Anna

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Pot, A. (2019). *Aging in multilingual Netherlands: Effects on cognition, wellbeing and health*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandse samenvatting

We leven met zijn allen steeds langer, en zijn daarnaast ook mobieler dan ooit tevoren. Dit resulteert in een toenemende ouderenpopulatie in met name westerse samenlevingen, die ook in cultureel en taalkundig opzicht steeds diverser wordt. Gezond oud worden vormt daarmee een belangrijk maatschappelijk thema, en onderzoek naar de voorwaarden en factoren om zo optimaal mogelijk oud te worden staat ook in de sociale wetenschappen steeds meer in de belangstelling. Zo deed binnen de taalwetenschap (en in de populaire media daarbuiten) een onderzoek uit 2007 naar de relatie tussen het kunnen spreken van meerdere talen en dementie veel stof opwaaien. Hierin werd beweerd dat meertaligheid de zichtbare tekenen van dementie met gemiddeld vier jaar uit kan stellen. Sindsdien houdt veel van het onderzoek rond meertaligheid en veroudering zich bezig met de cognitieve voordelen van het spreken van meerdere talen.

Hoewel dit thema meer inzicht biedt in het creëren van optimale condities (het beheersen van meer dan een taal) om gezond ouder te worden, behelst een cognitief perspectief niet alle consequenties van de toenemende talige diversiteit in een vergrijzende samenleving. Voor maatschappelijke instanties, of de zorg, is deze toenemende meertaligheid soms problematisch in het kunnen bieden van de juiste informatie of hulp. Hoewel meertaligheid op individueel niveau dus een factor kan zijn die bijdraagt aan gezond ouder worden, wordt dit nog vaak los gezien van meertaligheid in een maatschappelijke context.

Dit proefschrift probeert deze twee aspecten van meertaligheid (in de samenleving) en veroudering bijeen te brengen. Er wordt verslag gedaan van een studie naar de invloed van meertaligheid op cognitie van een diverse populatie meertalige ouderen. Daarnaast wordt gekeken hoe het ouder worden in een meer- or

anderstalige omgeving van invloed is op het welbevinden en de gezondheid van een groep oudere Turkse migranten, voor wie de dominante taal van de omgeving verschilt van hun moedertaal. Samen bieden deze studies in dit proefschrift een inzicht in de manieren waarop de talige diversiteit zijn weerslag heeft op het proces van gezond ouder worden voor een diverse groep ouderen in de Nederlandse samenleving.

Wat betreft de cognitieve consequenties van meertaligheid wordt aangenomen dat, door het wisselen tussen talen en het daarbij onderdrukken van een van de talen (competitie), het brein als het ware wordt getraind. In de literatuur wordt meertaligheid daarom wel aangemerkt als een ‘levenservaring’, die de cognitieve prestaties verrijkt (zie bijv. Bialystok, 2017). Echter, het blijkt moeilijk om cognitieve effecten direct toe te kunnen schrijven aan meertaligheid alleen, wanneer we ook rekening houden met andere individuele levenservaringen (zoals het bespelen van een instrument, of sociale participatie in de samenleving).

Dit proefschrift rapporteert als eerste over een grote epidemiologische studie (n=387) naar de cognitieve consequenties van meertaligheid in een zeer diverse, oudere meertalige populatie in Nederland (waarbij ook wordt gekeken naar dialectgebruik). De resultaten tonen aan dat cognitieve voordelen alleen voorkomen onder bepaalde, individuele omstandigheden. Daarnaast kunnen ze niet los gezien worden van andere (levensstijl) factoren, zoals een hoge mate van kwaliteit van leven, persoonlijkheidskenmerken waaronder openstaan voor nieuwe ervaringen, en mogelijkheden de talen te gebruiken in sociale interactie. Bevindingen worden gerapporteerd in hoofdstukken 2 en 3.

Tot nu toe werden positieve effecten van meertaligheid op cognitie voornamelijk gevonden in sterk gecontroleerde studies, waarbij groepen een- en meertaligen minutieus op elkaar waren afgestemd. Enige ‘verstorende’ factoren, zoals muzikale hobbies of een migranten status, zouden een positief effect van meertaligheid op cognitie maskeren (Bak, 2017). In dit proefschrift wordt juist een perspectief op meertaligheid beargumenteerd waarbij dit wordt gezien als een multidimensionale, individuele en contextuele factor die de variatie in taal ervaringen, geschiedenis en gebruiken van individuen erkent. Immers, meertaligheid laat zich niet bestuderen in een geïsoleerde laboratorium setting, maar is juist altijd in interactie met de omgeving en dus aan variatie onderhevig. Op deze manier worden juist de ‘verstorende’ factoren gezien als factoren die de bijdrage

van meertaligheid aan cognitie op individueel niveau (en in een gebruikscontext) kunnen verhelderen.

Door te kijken naar een grote en diverse groep meertaligen kunnen we onze kennis van de operationalisering en impact van meertaligheid vergroten, maar sturen we daarnaast het veld ook min of meer terug naar zijn wortels. Voordat het eerste artikel over de algemene cognitieve effecten van meertaligheid werd gepubliceerd in 2004 (Bialystok e.a. 2004), gaven onderzoekers al aan dat meertaligen verschillende taal-modi kunnen hebben, naar gelang de context waarin ze zich begeven. Daardoor zouden prestaties op taalkundige metingen afhankelijk zijn van deze gebruikspatronen (zie bijv. Cooper, 1969; Grosjean, 1998).

Dit idee is recentelijk weer aangehaald in de Adaptive Control Hypothesis (Green & Abutalebi, 2013) en toegepast op cognitieve prestaties. Dit proefschrift bouwt voort op deze dynamische perceptie van taalgebruik, maar gaat ook verder en bekijkt deze dynamische meertaligheid in interactie met de communicatieve context en met andere levenservaringen. Op deze manier wordt de precieze rol van meertaligheid in cognitieve veroudering duidelijker.

Ouder worden in een meertalige context kan dus cognitieve voordelen hebben en daarmee bijdragen aan gezond ouder worden, zoals wordt beschreven in dit proefschrift. Echter wordt meertaligheid en veroudering, zoals gezegd, nog vaak los gezien van de maatschappelijke context waarin het oud worden plaatsvindt. Naast positieve (cognitieve) effecten van meertaligheid kan de verscheidenheid aan talen van individuen in de maatschappij juist ook barrières opwerpen in de communicatie, bijvoorbeeld over zorg, waardoor meertaligheid de route naar gezond ouder worden bemoeilijkt. Wanneer we een accuraat en gedetailleerd overzicht willen hebben van de invloed van meertaligheid op veroudering dient dit aspect dus ook te worden onderzocht.

Dit proefschrift behandelt daarom ook de vraag hoe ouder worden in een omgeving, waar de dominante taal verschilt van iemands moedertaal, barrières op kan werpen die het optimale verouderingsproces in de weg staan. Voorgaande studies in de medische literatuur hebben laten zien dat met name de groep oudere Turkse migranten in Nederland (en elders in Europa) over het algemeen in een slechtere staat van gezondheid verkeert dan hun Nederlandse leeftijdgenoten (zie bijvoorbeeld Uitewaai e.a. 2004; Stronk e.a. 2001). Ondanks dat een taalbarrière in deze studies vaak wordt genoemd als belemmering van de (gezond-

heids)communicatie (en hierdoor wellicht bijdraagt aan een slechtere staat van gezondheid), is de invloed van een taalbarrière nog nooit eerder systematisch onderzocht.

Het tweede deel van dit proefschrift probeert daarom in kaart te brengen hoe de taalkundige omgeving invloed heeft op het verouderingsproces, en dan met name op welbevinden, van een groep oudere Turkse vrouwen (n=39). Gekozen is voor een Turkse doelgroep, omdat zij een van de eerste grote groepen migranten zijn die oud worden in een Nederlandstalige context, en daarnaast over het algemeen een lage beheersing van het Nederlands hebben. De bevindingen, verkregen uit interview data, tonen aan dat met name een lage beheersing van de tweede taal (T2, Nederlands) gevoelens van talige onzekerheid in de hand werkt. Dit heeft vervolgens weer zijn weerslag op het aangaan van sociale relaties in de T2, gevoelens van verbondenheid en lagere niveaus van welbevinden. Dit geldt niet voor iedereen, maar het blijkt dat een goede inbedding in ofwel een eerste-ofwel een tweede taal netwerk deze talige onzekerheden kan verminderen en daardoor meer optimale condities creëren om gezond ouder te worden. Bevindingen worden gerapporteerd in hoofdstukken 3, 4 en 5.

De twee perspectieven op meertaligheid en gezond ouder worden die worden gepresenteerd in dit proefschrift vormen tezamen een reflectie op hoe we het concept meertaligheid benaderen in onderzoek naar taal en veroudering. Het is daarbij belangrijk te kijken naar de context waarin iemand zijn of haar ta(a)l(en) gebruikt. Taal kan dus een factor zijn in het verkrijgen van een hogere mate van welbevinden en optimale gezondheid voor sommige ouderen, evenals een levenservaring op zichzelf die onder bepaalde omstandigheden bijdraagt aan betere cognitieve prestaties. Daarnaast heeft een meertalige samenleving implicaties voor de participatie en inclusie van de groeiende groep ouderen met een anderstalige achtergrond in de maatschappij. Gezond ouder worden vanuit een taalwetenschappelijk perspectief behelst dus het creëren van optimale condities door het spreken van meerdere talen op individueel niveau, alsook het erkennen van de toenemende meertaligheid in de samenleving. De bevindingen en discussies in dit proefschrift onderstrepen de noodzaak voor studies die kijken naar het effect van taal op het verouderingsproces van individuen in meertalige omgevingen.